

Empirická studie

PASTERÁKOVÁ, L. 2014. Hodnotová preferencia žiakov staršieho školského veku zo Slovenska a Česka. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 4, č. 1, s. 62–73. ISSN 1804-526X. DOI: <http://dx.doi.org/10.11118/lifele2014040162>.

Príspevok redakcie obdržela: 1. 5. 2014.

Upravený príspevok po recenzním řízení přijat k publikování: 24. 7. 2014.

HODNOTOVÁ PREFERENCIA ŽIAKOV STARŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU ZO SLOVENSKA A ČESKA

Lenka Pasternáková

Abstrakt: Potreba skúmať hodnotové orientácie vyplynula u nás z aktuálnych požiadaviek praxe. V súčasnosti sa paradigma výchovy a vzdelávania mení. Rozpory dnešnej civilizácie sa prirodzene odrážajú i v systéme výchovy a vzdelávania na celom svete. Kríza súčasnej civilizácie a súčasných systémov výchovy a vzdelávania má základ v kríze hodnotových sústav, v kríze hodnotových orientácií. Hodnotové orientácie predstavujú významný regulátor sociálneho správania; keďže hodnotové orientácie ovplyvňujú prejav osobnosti v jej konaní a správaní, vo vytyčovaní a dosahovaní životných cieľov. Aj z uvedeného dôvodu je dôležité zaoberať sa touto problematikou. V našom príspevku sme sa venovali analýze výskumných zistení týkajúcich sa preferencie hodnôt u žiakov staršieho školského veku zo Slovenska a Česka.

Kľúčové slová: hodnoty, hodnotová orientácia, preferencia hodnôt

VALUE PREFERENCES OF CZECH AND SLOVAK STUDENTS OF OLDER SCHOOL AGE

Abstract: The need to examine the value orientations resulted from current requirements in practice. At present, the paradigm of education is changing. Contradictions of today's civilization are naturally reflected in the education and training systems worldwide. The crisis of our civilization and the current systems of education are based on a crisis of value systems, a crisis of value orientations. Value systems represent an important regulator of social behaviour as value orientations influence

the expression of a personality in its actions and behaviour, in identifying and achieving life goals. This is another reason why it is important to address this issue. In this paper we deal with an analysis of research findings related to preference of values in older school age students from Slovakia and the Czech Republic.

Key words: values, value orientation, value preference

Skúmanie a vysvetľovanie hodnotových orientácií je predmetom záujmu rôznych vedných odborov, čo len potvrdzuje, že ide o interdisciplinárnu kategóriu. Z hľadiska filozofie ide teda o prístup z pozície axiológie (náuky o hodnotách), zo sociologického je v popredí pozícia spoločenská, z etického normatívna a v psychológii sa obsah chápe ako sociálno-psychologický.

Hodnota je pojem, ktorý je veľmi často používaný v radoch vedných disciplín, v rôznych oblastiach spoločenskej praxe i v bežnom živote. Preto má tento pojem tak všeobecné znaky, tak i špecifické znaky dané podmienkami, za ktorých je používaný. Kučerová (1996) uvádza, že hodnoty sa objavujú v rozmanitých oblastiach. Ich objasňovaniu sa venovali tak objektivistické, subjektivistické, ako aj dialektické teórie. Každá z týchto teórií pristupuje k ich objasneniu z iného hľadiska. Rozdielne poňatie hodnôt je determinované aj protikladom svetonázorových a ideologických rozdielov a filozofických koncepcií.

Väčšina súčasných axiológov prisudzuje pojem hodnota všetkému, čo človeka uspokojuje, čo človek považuje za nutné, užitočné, o čo sa usiluje, čo si váži a oceňuje. Darák (2004) v tom zmysle zdôrazňuje, že kým veci a javy okolitého sveta existujú aj bez subjektu, hodnotou sa stávajú až svojou „schopnosťou“ uspokojiť (či naopak neuspokojiť) jeho potreby. Hodnota sa realizuje vo vzájomnom vzťahu medzi kvalitou objektu a kvalitou hodnotiaceho subjektu. S touto teóriou sa stotožňujeme aj my.

Ako jednotlivci majú svoje rozmanité osobné hodnoty, tak aj spoločenské skupiny sa so svojím výberom hodnôt líšia. Všeobecný súhlas (konsenzus) medzi ľuďmi si zaslúžia všeludské hodnoty humanizmu, demokracie, práv a slobôd. Hodnoty, ktoré protirečia humanizmu, tolerujeme, i keď ich nezdiefame. Hodnoty predstavujú jeden z najdôležitejších komponentov psychického vývinu, duševnej zrelosti a duševného zdravia človeka. Zohrávajú dôležitú formačnú úlohu pri rozvoji osobnosti človeka, podieľajú sa na organizovaní štruktúry osobnosti. Participácia na hodnotách a skúsenosť s nimi prehľbuje a rozširuje životnú spokojnosť jednotlivca, reguluje jeho postoje i vzťah k úspechom a prehrám a napokon tvorí základný pilier zmyslu pre človeka. Štúdium procesov hodnotenia a tvorby hodnôt je nepochybne základom pre pedagogickú teóriu. Pedagogika venuje pozornosť problemati-

ke hodnôt preto, žeje to výchova, ktorá plní v spoločnosti funkciu prenosu hodnôt v záujme zachovania a ďalšieho rozvoja kultúry. Účinná výchova je možná len na základe hodnotového prístupu. Práve vo sfére hodnôt sa pociťuje radosť a šťastie a rozvíja sa tvorivosť, práve vo sfére hodnôt existujú predpoklady pre rast a zrenie osobností (Výrost et al., 2012).

Hodnotové orientácie sú považované za významnú súčasť štruktúry osobnosti, v ktorej akoby sa zosumarizovali všetky životné skúsenosti, ktoré osobnosť vo svojom individuálnom rozvoji nadobudla. Všeobecne sa predpokladá, že rozvoj hodnotových orientácií má svoju genézu v tej etape historického vývinu, keď prestáva byť primárnym problémom uspokojovanie základných potrieb. Skúmanie hodnotových orientácií tak predpokladá poznávanie zmien v človeku, ako výsledku nových podmienok, uvedomovaniu si hodnôt pre vlastnú vnútornú orientáciu a pre spoločenskú prax. Problém zisťovania hodnotových orientácií predstavuje relatívne náročné úskalia tak z metodologického, ako i metodického hľadiska (Krajčová, Pasternáková, 2009).

Hodnotový systém individua je súčasťou jeho vzťahového interpersonálneho i intrapersonálneho rámca, ktorý silne ovplyvňuje spojenie človeka so sociálnym prostredím, aj jeho pohľad na seba samého. V rámci tvorby hodnotového systému sa utvárajú rôzne štruktúry, napr. spravodlivosť, pravda, trest, vzory a pod. (Hudeček, 1986).

Popri zásadných zmenách hodnotovej orientácie, spôsobených napríklad radikálnymi zmenami v životných a pracovných podmienkach, môže dochádzať k radu zmien čiastkových, napríklad v poradí hodnôt, ktoré jedinec v rámci svojej hodnotovej orientácie preferuje. Tieto zmeny majú svoju intenzitu, svoj priebeh a svoje príčiny, ktoré sa svojím spôsobom môžu vzájomne križiť a prelínať, upozorňuje Balogová et al. (2011). Človek prikladá väčšiu hodnotu skutočnostiam, ktoré vlastnostiam jeho osobnosti najlepšie zodpovedajú, vyhovujú, sú s nimi v súlade. Vnútorná hodnotová orientácia človeka rozhodujúcou mierou koreluje s jeho duševným zdravím. Väčšia diferencovanosť a variabilnosť hodnotovej orientácie ovplyvňuje vývin osobnosti pozitívnym a stabilným smerom. Zdravá hodnotová orientácia obsahuje skôr viac približne rovnako dôležitých hodnôt, než malý počet extrémnych hodnôt.

1 Cieľ príspevku

V súvislosti s analyzovanou problematikou sme uskutočnili výskum. Svoju pozornosť sme sústredili na nasledovné čiastkové ciele: 1) diagnostikovať (zmerať) hodnotové preferencie detí staršieho školského veku zo Slovenska

a z Česka; 2) zistiť rozdiely v hierarchii hodnôt u detí staršieho školského veku zo Slovenska a z Česka.

Pri realizovaní výskumu sme vychádzali zo všeobecne známych faktov vývoja jednotlivých spoločností. Už niekoľko rokov na Slovensku prebieha výskum hodnotových orientácií vybraných európskych krajín, teda Česka a Slovenska. V odbornej literatúre, kde sú analyzované tieto dve krajiny, sa upozorňuje na podobnosť týchto podmienok. Pre Česko a Slovensko sú podľa Repkovej (2007), Čapka et al. (2006) a Výrosta et al. (2012) charakteristické:

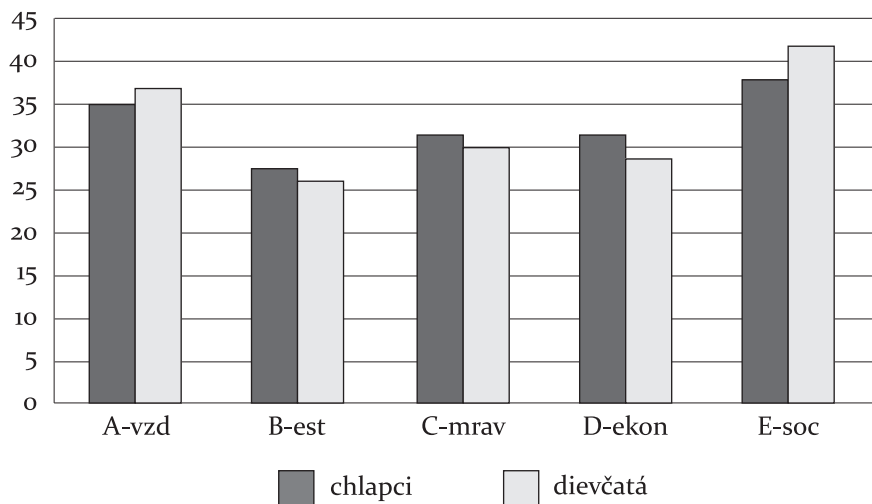
- ekonomické a politické zmeny;
- demografické zmeny – „druhý demografický prechod“ – znižuje sa počet detí v rodine, znižujú sa absolútne počty detí, rozpadáva sa viacgeneračné spolužitie, znižuje sa úmrtnosť a predlžuje vek, rozširuje sa trend spoločne žijúcich nezosobášených párov (kohabitácia), zvyšuje sa počet detí narodených mimo manželstva, znižuje sa stabilita rodiny (zvyšuje sa teda rozvodovosť), zvyšuje sa vek matiek v dobe prvého pôrodu;
- výskyt nových sociálnych fenoménov a problémov (napr. chudoba, nezamestnanosť, drogové závislosti);
- častejšie sú dnes neúplné rodiny.

2 Metodológia výskumného šetrenia

Na identifikáciu hodnotovej orientácie detí 2. stupňa základnej školy zo Slovenska a Česka sme použili štandardizovaný test Jána Vonkomera (Ho-Po-Mo) T-252 na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu. Pre potreby nášho prieskumu sme použili len konkrétne dotazník „HO“ pre žiakov¹.

Pri kvantitatívnom spracúvaní získaných výsledkov sme využili základné procedúry deskriptívnej a induktívnej štatistiky. Pri javovej analýze sme uskutočnili výpočet relatívnej a absolútnej početnosti, konštruovanie frekvenčných tabuliek a diagramov. Priemery ako stredné hodnoty charakterizujú úroveň hodnotových orientácií (vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických, sociálnych). Pre zistenie štatisticky významného rozdielu medzi chlapcami a dievčatami v rámci jednotlivých hodnotových orientácií sme použili Mann-Whitneyov U-test. Ďalej sme uplatnili neparametrickú analýzu rozptylu pre porovnávanie troch stredných hodnôt hodnotových orientácií respondentov Kruskal-Wallisov test.

¹ Hodnotové orientácie podľa dotazníka „HO“: vzdelávacie, estetické, mravné, ekonomické a sociálne.

Obrázok 1. Preferencia hodnotových orientácií u respondentov na Slovensku

Základný súbor predstavujú deti staršieho školského veku (7. a 8. ročníkov základných škôl) zo Slovenska a z Česka. Pre potreby výskumu sme z neho náhodne (skupinkovým výberom) vybrali do výberového súboru deti 7. a 8. ročníkov: zo Slovenska (415 respondentov; 30,95 %) a z Česka (420 respondentov; 31,32 %). Výsledky sme vyhodnocovali v celom výberovom súbore detí (393 dievčat a 442 chlapcov).

3 Výsledky a diskusia

Z výskumných zistení vyplýva, že naši respondenti zo Slovenska dávajú v priemere na prvé miesto sociálne hodnotové orientácie (HS 40,05). V priemere na druhom mieste sú hodnotové orientácie vzdelávacie (HS 36,16), za nimi hodnotové orientácie mravné (HS 31,14), hodnotové orientácie ekonomické (HS 30,46) a na posledné miesto respondenti v priemere umiestnili hodnotové orientácie estetické (HS 27,10). Podrobnejšie informácie vid' Tabuľka a Obrázok 1.

Skúmané dievčatá zo Slovenska najčastejšie v priemere preferujú hodnoty sociálne (HS 42,18), potom vzdelávacie (HS 37,25), mravné (HS 30,32), ekonomické (HS 28,83) a estetické (HS 26,31). Zistenie podľa dotazníka „HO“, že skúmané dievčatá preferujú estetické hodnoty najmenej, bolo pre nás prekvapujúce.

Tabuľka 1

Priemerné skóre v hodnotových orientáciách vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických, sociálnych a porovnanie ich úrovni u detí na Slovensku

Hodnotové orientácie	Priemer		
	Dievčatá	Chlapci	Spolu
Vzdelávacie	37,25	35,22	36,16
	Mann-Whitneyov U test = 3,66**		
Estetické	26,31	27,79	27,10
	Mann-Whitneyov U test = 2,53*		
Mravné	30,32	31,85	31,14
	Mann-Whitneyov U test = 3,23**		
Ekonomické	28,83	31,88	30,46
	Mann-Whitneyov U test = 4,39**		
Sociálne	42,18	38,20	40,05
	Mann-Whitneyov U test = 5,77**		

Legenda: * testy sú významné na hladine $p < 0,05$; ** testy sú významné na hladine $p < 0,01$

Podľa uskutočneného výskumu u chlapcov zo Slovenska je podľa priemerov preferencia hodnôt v poradí: sociálne hodnotové orientácie (HS 38,20), vzdelávacie (HS 35,22), ekonomické (HS 31,88), mravné (HS 31,85) a estetické (HS 27,79).

Pri analýze testovanej významnosti rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií u detí na Slovensku sme zistili celý rad existujúcich štatisticky významných rozdielov.

Významný štatistický rozdiel medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií sa nepotvrdil len v jedinom prípade – medzi nameranými hodnotami u hodnôt mravných a ekonomických. V ostatných prípadoch sa významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií jednoznačne potvrdila. Analýza dosiahnutých výsledkov výskumu umožňuje konštatovať, že významnosť rozdielov (ak bola prítomná) medzi nameranými hodnotami jednotlivých hodnotových orientácií je štatisticky významná.

Najpreferovanejšími v systéme hodnôt respondentov sú sociálne hodnoty. Rozdiely v zistených hodnotách jednotlivých hodnotových orientácií k hodnotovej orientácii sociálnej je teda jednoznačne v jej prospech (na hladine významnosti 0,01). Existuje významný štatistický rozdiel medzi hodnotami poukazujúcimi na vzdelávacie hodnoty a hodnoty estetické, mravné a ekonomické (na hladine 0,01 v prospech vzdelávacích). Z uvedeného vyplýva, že štatisticky významný rozdiel je teda i v prípade porovnania údajov po-

Tabuľka 2

Významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami v hodnotových orientáciách vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických a sociálnych u detí na Slovensku

Hodnotové orientácie	Priemery	Hodnotové orientácie u detí na Slovensku				
		Vzdelávacie	Estetické	Mravné	Ekonomické	Sociálne
		z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test
Vzdelávacie	36,16	–	18,06**	10,38**	11,33**	6,26**
Estetické	27,10	18,06**	–	7,67**	6,72**	24,33**
Mravné	31,14	10,39**	7,67**	–	0,94	16,65**
Ekonomické	30,46	11,33**	6,72**	0,94	–	17,60**
Sociálne	40,05	6,26**	24,33**	16,65**	17,60**	–

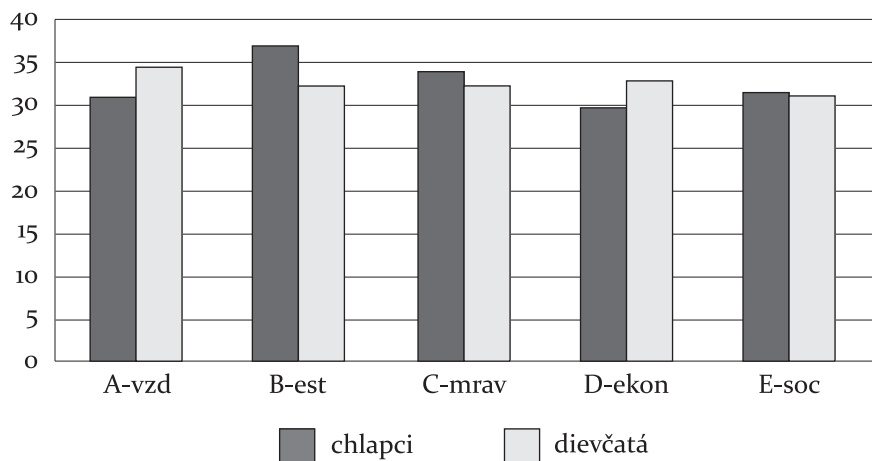
Legenda: KW test – Kruskal-Wallisov test; * testy sú významné na hladine $p < 0,05$; ** testy sú významné na hladine $p < 0,01$

ukazujúcich na úroveň sociálnych a vzdelávacích hodnôt (na hladine 0,01 v prospech sociálnych). Rozdiely medzi nameranými hodnotami v prípade hodnôt mravných (ktoré sú tretie najpreferovanejšie v systéme hodnôt respondentov) a estetických sú štatisticky významné (na hladine 0,01 v prospech mravných). Ak porovnáme namerané hodnoty ekonomických hodnôt len vo vzťahu k estetickým hodnotám, je štatistická významnosť v prospech ekonomických (na hladine 0,01) (Tabuľka 2).

V rámci uskutočneného výskumu sme analyzovali aj testovanú významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií u dievčat zo Slovenska. Pri tejto analýze v prípade hodnotových orientácií u dievčat žijúcich na Slovensku sa významný štatistický rozdiel medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií nepotvrdil len v jednom prípade – medzi nameranými hodnotami u hodnôt mravných a ekonomických.

Záverom môžeme konštatovať, že respondenti z Česka najčastejšie preferujú estetické hodnotové orientácie (HS 35,03). V priemere na druhé miesto umiestnili mravné hodnotové orientácie (HS 33,59). Na mieste treťom sú podľa odpovedí respondentov hodnotové orientácie vzdelávacie (HS 32,46), za nimi nasledujú hodnotové orientácie sociálne (HS 31,29) a poradie uzatvárajú ekonomické hodnotové orientácie (HS 31,16).

Dievčatá z Česka, ktoré sa zúčastnili výskumu, najčastejšie v priemere preferujú hodnoty vzdelávacie (HS 34,60). Na druhé miesto radia hodnoty ekonomické (HS 33,12), potom mravné (HS 32,68), estetické (HS 32,24) a celkové poradie hodnotových orientácií u dievčat z ČR uzatvárajú hodnoty sociálne (HS 31,08).

Obrázok 2. Preferencia hodnotových orientácií u respondentov v Česku

Čo sa týka hodnotových orientácií u chlapcov z Česka, ktorí sa zúčastnili výskumu, podľa získaných priemerov sú najviac preferované estetické hodnoty (HS 36,97). Toto zistenie bolo pre nás prekvapujúce. Tento výsledok by sme skôr očakávali u dievčat. Mravné hodnoty chlapci zaradili na druhé miesto v ich preferencii (HS 34,22). Ďalšie v poradí boli sociálne hodnoty (HS 31,44) a vzdelávacie hodnoty (HS 30,97). Prekvapujúce zistenie bolo, že ekonomické hodnoty podľa dotazníka „HO“ preferujú chlapci najmenej (HS 29,81).

U respondentov z Česka sú najviac preferované estetické hodnotové orientácie. Chlapci ich umiestnili na prvé miesto, ale dievčatá ich radili až na miesto štvrté. Zo zrealizovaného výskumu teda vyplýva, že v tomto prípade je prítomný štatistický rozdiel z hľadiska pohlavia (na hladine významnosti 0,01 v prospech chlapcov). Mravné hodnotové orientácie boli respondentmi umiestnené na druhom mieste. Aj pri týchto hodnotových orientáciách je významný štatistický rozdiel z hľadiska pohlavia (na hladine významnosti 0,01 v prospech chlapcov). Významný štatistický rozdiel sa potvrdil aj u hodnotových orientácií vzdelávacích (na hladine významnosti 0,01 v prospech dievčat) a ekonomických (na hladine významnosti 0,01 tiež v prospech dievčat). Podrobnejšie informácie viď Tabuľka 3 a Obrázok 2.

Pri analýze testovanej významnosti rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií u detí v Česku sme zistili rad existujúcich štatisticky významných rozdielov. Významný štatistický rozdiel medzi name-

Tabuľka 3

Priemerné skóre v hodnotových orientáciách vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických, sociálnych a porovnanie ich úrovni u detí v Česku

Hodnotové orientácie	Priemer		
	Dievčatá	Dievčatá	Dievčatá
Vzdelávacie	34,60	30,97	32,46
	Mann-Whitneyov U test = 5,09**		
Estetické	32,24	36,97	35,03
	Mann-Whitneyov U test = 4,95**		
Mravné	32,68	34,22	33,59
	Mann-Whitneyov U test = 3,99**		
Ekonomické	33,12	29,81	31,16
	Mann-Whitneyov U test = 5,66**		
Sociálne	31,08	31,44	31,29
	Mann-Whitneyov U test = 1,65		

Legenda: * testy sú významné na hladine $p < 0,05$; ** testy sú významné na hladine $p < 0,01$

Tabuľka 4

Významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami v hodnotových orientáciách vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických a sociálnych u detí v Česku

Hodnotové orientácie	Priemery	Hodnotové orientácie u detí v Česku				
		Vzdelávacie	Estetické	Mravné	Ekonomické	Sociálne
		z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test
Vzdelávacie	32,46	–	5,68**	3,37**	2,83**	1,16
Estetické	35,03	5,68**	–	2,31	8,51**	6,84**
Mravné	33,59	3,37**	2,31	–	6,21**	4,53**
Ekonomické	31,16	2,83**	8,51**	6,21**	–	1,67
Sociálne	31,29	1,16	6,84**	4,53**	1,67	–

Legenda: KW test – Kruskal-Wallisov test; * testy sú významné na hladine $p < 0,05$; ** testy sú významné na hladine $p < 0,01$

ranými hodnotami hodnotových orientácií sa nepotvrdil v troch prípadoch: medzi nameranými hodnotami u hodnôt sociálnych a vzdelávacích; sociálnych a ekonomických; mravných a estetických. V ostatných prípadoch medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií bola významnosť rozdielov prítomná na hladine významnosti 0,01 (Tabuľka 4).

Pri analýze testovanej významnosti rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií respondentiek z Česka sme zistili existujúce

Tabuľka 5

Významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami v hodnotových orientáciách vzdelávacích, estetických, mravných, ekonomických a sociálnych u dievčat v Česku

Hodnotové orientácie	Priemery	Hodnotové orientácie u dievčat v Česku				
		Vzdelávacie	Estetické	Mravné	Ekonomické	Sociálne
		z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test	z-hodnota KW test
Vzdelávacie	34,60	–	2,61	3,03*	2,14	4,75**
Estetické	32,24	2,61	–	0,41	0,47	2,14
Mravné	32,68	3,03*	0,41	–	0,88	1,72
Ekonomické	33,12	2,14	0,47	0,88	–	2,61
Sociálne	31,08	4,75**	2,14	1,72	2,61	–

Legenda: KW test – Kruskal-Wallisov test; * testy sú významné na hladine $p < 0,05$; ** testy sú významné na hladine $p < 0,01$

štatisticky významné rozdiely len v prípade porovnávania hodnôt vzdelávacích a sociálnych (na hladine významnosti 0,01 v prospech vzdelávacích) aj vzdelávacích a mravných (na hladine významnosti 0,05 v prospech vzdelávacích). Vzdelávacie hodnoty sú u respondentiek v Česku na prvom mieste. Významný štatistický rozdiel medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií sa v ostatných prípadoch nepotvrdil (Tabuľka 5).

Pri porovnávaní významnosti rozdielov u respondentov (chlapcov) z Česka sa významný štatistický rozdiel nepotvrdil medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií estetických a mravných, vzdelávacích a ekonomických, vzdelávacích a sociálnych.

V ostatných prípadoch sa významnosť rozdielov medzi nameranými hodnotami hodnotových orientácií potvrdila na hladine významnosti 0,01. U respondentov (chlapcov z Česka) dominujú estetické hodnoty. Rozdiely v zistených hodnotách hodnotových orientácií vzdelávacej a mravnej k hodnotovej orientácii estetickéj je teda v jej prospech (na hladine významnosti 0,01). Štatisticky významný rozdiel je i v prípade porovnávania údajov poukazujúcich na úroveň mravných a ekonomických hodnôt, mravných a sociálnych hodnôt, ekonomických a sociálnych hodnôt.

Záver

Cieľom výskumu bolo diagnostikovanie hodnotových preferencií detí staršieho školského veku zo Slovenska a Česka. Z výskumného materiálu vyplynulo, že respondenti žijúci vo vybraných krajinách strednej Európy preferujú vo svojom hodnotovom systéme sociálne hodnoty. Druhé najpreferovanejšie boli estetické hodnoty. Za nimi v poradí boli umiestnené mravné hodnoty

a vzdelávacie hodnoty. Poradie preferencie hodnôt u respondentov zo Slovenska a Česka uzatvárajú ekonomické hodnoty. Respondentky zo Slovenska a Česka na prvom mieste vo svojej hodnotovej orientácii podľa dotazníka „HO“ majú vzdelávacie hodnoty. Na druhom mieste sú u nich hodnoty sociálne. Za nimi ďalšie v poradí sú hodnoty mravné, ekonomické a estetické.

Cieľovosť a stabilita hodnotovej orientácie predstavuje zároveň stabilitu samotnej osobnosti. Od poznania procesu vývinu a špecifika účinku hodnotovej orientácie tvoriacich podstatnú časť osobnostnej charakteristiky závisí určenie jej smerovania v budúcnosti a schopnosť upevniť si aktívnu sociálnu pozíciu. Hoci mnohí autori uvádzajú, že východiskom vzniku hodnotových orientácií sú potreby, v prevažnej miere možno hodnotovú orientáciu považovať za výsledok procesu socializácie. V jej dôsledku vzniká u človeka jeho základná hodnotová orientácia, ktorá v mnohom závisí od kvality vonkajších, exogénnych činiteľov, predovšetkým však od výchovných pôsobení. Ak človeka posudzujeme ako sociálnu bytosť, ktorá je determinovaná určitým sociálno-kultúrnym systémom, potom v rozličných kultúrnych spoločnostiach sa možno stretnúť s výskytom rozličných hodnotových orientácií.

Z uvedeného vyplýva, že vlastný hodnotový systém predstavuje u človeka vzájomné (hierarchické) usporiadanie, štruktúru uznávaných a želateľných hodnôt. Často v tejto súvislosti hovoríme aj o hierarchii hodnôt. Ako sme už uviedli, hodnotovou orientáciou sa rozumie zameranie osobnosti na určité hodnoty materiálnej a duchovnej kultúry spoločnosti. Hodnotové orientácie sú najdôležitejšou súčasťou štruktúry osobnosti, predstavujúcu určitú osvedomia, s ktorou úzko súvisia myšlienky a city človeka, a z hľadiska ktorej sa rozhodujú mnohé životné otázky. Systém hodnotových orientácií človeka predstavuje najvyššiu úroveň dispozičnej hierarchie, regulujúcej správanie človeka. Je pravdepodobné, že ak poznáme hodnotový systém toho ktorého človeka, získavame nielen obraz o jeho osobnosti, ale na jeho základe vieme do vysokej miery prognózovať aj jeho správanie.

Podľa autoriek Krajčovej a Pasternákovvej (2009), Kosturkovej a Majherovej (2012) sú určité hodnoty obvykle pospájané, tvoria zhluky alebo trsy. Nemôžeme jednotlivé hodnoty vytrhávať a interpretovať izolovane, pretože ich zmysel závisí od toho, s akými ďalšími hodnotami (ale aj cieľmi, ašpiráciami, záujmami a pod.) a akým spôsobom sú prepojené.

Literatúra

BALOGOVÁ, B., et al. 2011. *O zmysle života*. 2. dopl. vyd. Beograd: Academy of Serbian Orthodox Church for Fine Arts and Conservation. 173 s. ISBN 978-86-86805-37-9.

- ČAPEK, R., et al. 2006. *Dialogy o výchově: antologie studijních textů k předmětu Teorie výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. 146 s. ISBN 80-7041-931-8.
- DARÁK, M. 2004. *Kapitoly z teórie výchovy*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 300 s. ISBN 80-8068-322-0.
- HUDEČEK, J. 1986. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia. 95 s.
- KOSTURKOVÁ, M., MAJHEROVÁ, M. 2012. Sociálna opora rodiny v krízových životných situáciách adolescentov. In *Dilemata sociální pedagogiky v postmoderním světě*. Brno: Institut mezioborových studií, s. 237-247. ISBN 978-80-87182-27-7.
- KRAJČOVÁ, N., PASTERNAKOVÁ, L. 2009. *Štýly výchovy v rodine v kontexte s hodnotovou orientáciou detí*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 178 s. ISBN 978-80-555-0003-4.
- KUČEROVÁ, S. 1996. *Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: ManaCon. 231 s. ISBN 80-85668-34-3.
- REPKOVÁ, K. 2007. *Rodinná starostlivosť na Slovensku ako verejný záujem*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. 98 s. ISBN 978-80-7138-123-5.
- VÝROST, J., et al. 2012. *Európska sociálna sonda (ESS) 5. kolo na Slovensku*. Prešov: UNIVERSUM-EU. 257 s. ISBN 978-80-89046-75-1.

Autorka

doc. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD., Prešovská univerzita v Prešove,
Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra pedagogiky,
Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov, Slovenská republika, e-mail:
lpaster@unipo.sk